

KRISTENDOMEN I JAPAN

AV GUSTAF LINDEBERG

I.

Den ideologiska och folkpsykologiska bakgrunden.

Japan intager en särställning bland «missionsländerna». Det är det enda, som helt och fullt anammat den västerländska tekniken och vetenskapen, samtidigt som det ända in i våra dagar väsentligt bibehållit den egendomliga ideologi, som har kejsarens person till medelpunkten. Japansk historieskrivning förmäler, att en gång för 2600 år sedan Jimmu Tenno grundade den kejserliga dynastien, som alltsedan dess varit föremål för gudomlig dyrkan. Att detta antagande är en ren fiktion, utan något som helst stöd i historiska källor, generade ej «vetenskapsmännen», och då kunde man ju inte heller vänta sig något tvivel om saken från folkets breda lager. Kejsarens gudomlighet gav glans åt hela folket, som blev ett utvalt släkte, «Guds söner», större och märkligare än någon annan nation på jorden och med uppgift att lägga mänskligheten under Mikadons spira. Träffande säger Donaldson i sitt arbete *Yesterday and Tomorrow in the Orient*: «In Japan the age of myth and legend crowds close on that of the dive bomber and the submarine.» Under shogunatets tid (1180—1868) funno de mäktiga klanherrarna i denna legend ett stöd för sin makt och sina anspråk. Men även sedan det «moderna» Japan kom till 1868 och Mikadon trätt fram ur sin gudomliga isolering, kunde man resonera på följande sätt: «Since it is true that we are the sons of god in a more direct and personal way than other races, it follows that we are entitled to a larger share of the good things this earth produces than our small

island provides. Our duty therefore is clear, to go out and take for ourselves whatever we need wherever we find it, to establish ourselves as a chosen people destined to rule first the Orient then the world». (Cit. från Donaldson).

Vi kunna sammanställa denna utsaga med en annan av en japansk statsman från 1932: «Vi äro 60 miljoner av vår ras, med vilka vi skola erövra världen. Vilken härlig uppgift! Först skola vi ta Kina. Kina skall bli vår stridshäst. Vi skola rida långt på den. Vi skola driva Kina framför oss. Så bliva våra 60 miljoner 600 miljoner. Vi skola marschera mot väster för att söka nya förbund. Över Tyskland, Frankrike och Italien skall vår väg gå till världsherravälde».

Tio år senare, alltså mitt under det stora världskriget, då de japanska framgångarna voro som störst, får denna nationalkänsla eller kanske rättare nationella självberusning än starkare uttryck. En känd högerradikal politiker, professor Fujisawa, skriver bl. a. i denna fråga: «Alla statssystem äro lika felaktiga med undantag av Nippons gudastig, från vilken alla folk en gång ha utgått och till vilken de måste återvända, om de åter vilja finna lyckan. Nippon är mänsklighetens vagga, ty en gång har samma etik och samma religion med tillbedjan av solgudinnan, som i dag endast Nippon bevarat, behärskat hela jordens krets. Därefter ha alla folk gått sina egna irrvägar. Under sökandet efter den förlorade gudastigen ha de skapat sina egna religioner, men dessas grundare, Mose, Kristus, Muhammed m. fl. ha gått i Japans skola. Även alla världskulturer ha sina rötter i japansk etik. Endast den japanska kulturen är berättigad kallas världskultur, ty alla de övriga äro endast brottstycken av den i allo egenartade japanska!»

«Den som tillbakavisar japanska tänkesätt skall elimineras», skriver vid samma tidpunkt en annan framstående japan, statssekreteraren Okumura, vicepresident i den japanske informationsstyrelsen. «Uppfattningar, som icke motsvara vår kejsaridé, skola ej tolereras innanför eller utanför vårt lands gränser. Kommunistiskt eller liberalt tänkande måste piskas bort. Vi måste akta oss för ojapanska ideer, som tala till oss förföriskt under masken av föregiven fredskärlek».

Denna på kejsarkulten grundade oerhörda självmedvetenhet har

och erhållit officiell sanktion genom att inskrivas i den moderna japanska författningen, skriven av Japans Bismarck, markisen Ito. I § 3 heter det: «Kejsaren är helig och okränkbar», och i en kommentar till författningen skriver Ito: «Den heliga tronen upprättades på en tid, då himmel och jord skildes åt. Kejsaren är av himmelskt ursprung, gudomlig och helig».

Den japanska patriotismen är alltså genom kejsarkulten i hög grad religiöst förankrad. De uttryck, som komma till användning, när man talar om kejsaren, och de ceremonier, som förbindas med hyllningen till honom, äro och uppenbara vittnesbörd härom. I den populära föreställningen har därför kejsarkulten blivit själva kärnan i *shintoismen*, Japans nationalreligion. Denna är ju till sitt ursprung en ganska primitiv, animistisk kult, som senare lyfts upp på ett högre plan genom animismens «förädlade» till förfäderskult. Förfäderna symbolisera Japans själ, och när man dyrkar dem, dyrkar man den gudomssjäl, som skapat Japan och givit det dess ära och härliga kraft. Men sin spets får denna dyrkan i symbolen framför andra: kejsaren. T. o. m. den romerska kejsarkulten förbleknar till ett intet mot den dyrkan, man i Japan skänker sin härskare, i bokstavligaste mening gudomens synlige representant på jorden!

Nu vill man visserligen på officiellt japanskt håll uttryckeligen reservera sig mot denna, som man menar huvudsakligen av utlänningar lanserade uppfattningen av shintoism och kejsarkult. Man delar nämligen upp shinto i statsshinto och folkets shinto, vilka sortera under olika departement. Endast den senare skulle betraktas som religion, medan den förra blott är en akt av lojalitet mot statens främste representant. Fördenskull borde det ej vara det ringaste hinder för bekännare av andra religioner att deltaga i de i statsshinto ingående ceremonierna. De *japanska* kristna ha ej heller hyst några betänkligheter i detta hänseende — själve Kagawa har förklarat sig oförhindrad göra detta —, medan man däremot på missionärshåll haft svårt att bortse från de religiöst betonade elementen i statsshinto. Och nog är det ganska underligt att läsa vad en förnäm japansk kristen kvinna skrev vid kejsar Mutsuhitos död 1912: «Vi vörda honom icke blott som en mänsklig personlighet, utan han är för oss i all framtid ett väsen av högre natur. Vi kunna icke tänka oss, att någon, som endast var en människa,

under 59 år skulle kunnat uträtta så mycket stort. Vi se i honom ett gudomligt väsen på samma sätt som kristendomen talar om änglar som väsen av övernaturligt slag, men som äro Guds tjänare. Alla japaner, gamla och unga, se i kejsaren sin övernaturlige herre, sin fader». En i dylika former uttryckt hyllningsakt har dock en bestämd religiös karaktär och torde svärigen kunna bringas i samklang åtminstone med en evangelisk kristendom.

Ett faktum är emellertid, att kejsarkulten varit en det japanska samhällslivet dominerande faktor ända till 1945! Den har varit nationalismens främsta samlingsignal och eggande kraft. Den har därmed ock blivit själva kärnan i det motstånd, som kristendomen med större eller mindre kraft fått röna under de olika perioderna av dess historia.

II.

Den äldsta katolska missionen 1549—1638.

Till sina stoltaste missionshistoriska minnen räknar Rom och onekligen med en viss rätt kapitlet om katolskt framträngande i Japan under perioden 1549—1638, låt vara, att den grundläggning, som då kom till stånd, icke ledde till de resultat, man hoppats på och som till en tid syntes ligga inom räckhåll.

Det var den 15 aug. 1549 som *Frans Xavier* landsteg vid Kago-shima, i södra delen av Kyushu. Katolska kyrkan har under stora högtidligheter firat detta fyrahundraårsminne. Välkänt är, att Xavier fick sin uppmärksamhet fäst på Japan genom en ung japan, Anjiro, som han träffat på Malacka och som övergått till kristendomen. På Xaviers fråga om utsikterna för ett missionsarbete i Japan uttalade sig Anjiro på följande sätt: «Mina landsmän skola ej genast antaga kristendomen, de skola först fråga många frågor och noga överväga edra svar och krav. Framför allt skola de iakttaga, om edert liv övernstämmer med eder lära. Om ni kunna tillfredsställa dem i dessa avseenden — genom lämpliga svar på deras frågor och ett liv utan vank —, så skola, så snart saken blivit tillräckligt känd och undersökt, konungen, adelsmännen och de bildade bliva kristna. Sex månader är tillräckligt, ty nationen är en, som alltid följer förnuftets ledning». Nog fick Anjiro rätt i att hans landsmän skulle göra många frågor och noga överväga

svaren, men av de sex månaderna blev många sekler och ändå utan större resultat!

Xavier verkade i landet endast 27 månader. Hans betydelse låg väl närmast däri, att han väckte uppmärksamheten på detta missionsföretag och gav impulser till detsamma fortsättning. En fortsättning blev det nämligen och av ganska stora mått. Var ha vi att söka orsakerna till den snabba framgången? De gamla religionernas motståndskraft var vid denna tid ej synnerligen stark. Det är den politiska situationen som skapar de gynnsamma betingelserna. En svensk forskare giver en träffande bild av denna: «Japans historia under det närmast föregående århundradet visar bilden av ett folk, som hade svårt att uppnå social jämvikt och politisk koncentration. Tillståndet vid tiden för jesuiternas uppträdande kunde och närmast förliknas vid allmän anarki». Samhället var av det medeltida feodalsamhällets typ, och de stora läns-herrarna förde ett godtyckligt regemente utan att mycket bekymra sig om centralregeringen. De gjorde snart den upptäckten, att ett gynnande av den nya religionens representanter kunde tillförsäkra dem begärliga varor. Den som genom jesuiternas förmedling kunde erhålla vapen och ammunition fick obestriddigt försteg framför konkurrenterna om makten, och mångenstädes gjordes tillstånd till missionsverksamhet beroende av tillmötesgående i detta hänseende. Här var ett tillfälle för jesuiternas smidiga och skrupelfria missionspolitik, känd från andra missionsländer. Men man har dock ingalunda rätt att underkänna det verkliga missionsnitet och den imponerande arbetsmödan hos många av de katolska missionärerna. Sifferresultaten blevo ganska imponerande, även om man måste ifrågasätta riktigheten av den katolska uppgift, som kommer upp till 2 miljoner. En miljon eller 750 000, möjligen ännu lägre siffror, ligga nog sanningen närmare.

Men reaktionen kom. Jesuiterna «föllu på eget grepp». De hade blandat sig in i politiken, och det blev ett förändrat politiskt läge, som försvagade deras inflytande och ledde till en fullständig katastrof för den katolska missionen. Från slutet av 1500-talet framträdde i Japan en rad kraftiga shoguner, «Cromwelltyper bredvid tronen», som sökte åstadkomma en nationell enhet. För uppnående av detta mål syntes främlingsinvasionen vara ett bestämt hinder.

Hideyoshi, Yeyasu, Iemitsu blevo männen, som med stor kraft grepo in mot kristendomen och missionen. Stormningen av Shimabara och den fruktansvärda massakern på de många tusen kristna därstädes beseglade kristendomens undergång i landet (1638). Överallt uppslogos de ryktbara edikt, som sutto kvar ända till 1873 och där kristendomen betecknades som den onda och strängeligen förbjudna sekten.

Omdömena om denna tidiga katolska mission ha växlat. Obestridliga framgångar vunnos, och den omständigheten, att många blevo martyrer för sin tro talar ju gott för kvaliteten i missionsverksamheten. Å andra sidan förefaller det dock, som om den på mycket kort tid uppbyggda kyrkan knappast hade blivit rotfäst i Japans jord. Då en författare i I. R. M. (okt. 1949) menar att Xavier «planted a Church so securely that under his successors it was destined to grow into a vine of the Lord, strong and deeply-rooted», och när samma författare anser, att under förföljelsetiden skrevs «one of the most glorious pages in the history of Christian martyrdom», måste man nog beteckna detta som en överdrift. Katolska kyrkan hade dock i varje fall anledning att med stora högtidligheter fira fyrahundraårsminnet.

En missionär, tillhörande den tysk-schweiziska «Ostasienmission», kommenterar dock jubileet med följande något vanvördiga anmärkning: «Da Xavier mehr eine nationale als eine christliche Bedeutung hat — er ist der erste Fremde, der es gewagt hat, das damals noch vollkommen abgeschlossene Land kreuz und quer zu durchziehen —, waren diese Feiern von allen möglichen Touristorganisationen unterstützt und von Massen nicht religiös eingestellter Menschen besucht»!

Kristendomens historia i Japan är emellertid tillsvidare avslutad. Och icke nog med detta: landet stängde så gott som fullständigt sina portar för västerländsk samfärdsel, en avstängning, som varade till 1853. Endast holländarna fingo i mycket begränsad omfattning driva handel. Det har sagts, att denna långvariga isolering haft sin stora betydelse för utformandet av folkets nationella liv. «Det betyder dock mycket», säger den berömde svenske historikern Harald Hjärne, «att under två hundra år ha en obruten fred och neutralitet, som intet annat kulturfolk förmått bevara».

III.

Landet öppnas. Protestantisk mission 1859—1945.

Det blev U.S.A., som 1853 av handelspolitiska skäl med milt våld förmådde japanerna att öppna sina hamnar för andra länder, varmed inleddes den oerhört snabba utveckling, som på några årtionden gav Japan paritet med världens stormakter. Men därmed flammade och upp den dittills kanske ganska latent ideologi, om vilken förut talats och som så småningom växte ut till drömmen om ett Storasien under japansk ledning, en dröm, som slutligen fick sitt gigantiska uttryck i jätteoffensiven 1941—42, men som fullständigt stäcktes just av U.S.A., som en gång presenterat Japan för världen!

Huvuddragen av den evangeliska missions historia äro välkända. Man kan tala om ett förberedande arbete från 1859 till 1873, då äntligen de gamla edikten från 1638 försvunno, och en verklig grundläggningsperiod åren 1873—83. Så följer det märkliga skedet 1883—89, då världen nästan höll andan inför de märkliga rapporter från fjärran Östern, som förmålde, att hela nationen med kejsaren i spetsen tänkte övergå till kristendomen! Anledningen till denna tanke på en massövergång var en utbredd föreställning, att kristendomen var oskiljaktigt förbunden med den västerländska kulturen och att ett annamande av denna med nödvändighet borde medföra en allmän religionsförändring. Den kände pedagogen Fukuzawa gav följande cyniska uttryck åt denna uppfattning: «Vissa svaga, värnlösa djur kunna skydda sig genom att antaga färg efter omgivningen. Den skyddsfärg, japanerna skola antaga, är de kristna folkens religion, deras seder och bruk för att därigenom vinna full likställighet med dessa!» Lyckligtvis blev det icke någon sådan massövergång. Japanerna upptäckte snart, att man kunde bli «civiliserad» utan att bli kristen.

Istället inträdde från omkring 1890 en reaktion, i början ganska häftig, efter 1900 mera dämpad men småningom växande i samband med den intensifierade nationalismen med vision av ett Storasien under japansk kontroll och ty åtföljande strävan att eliminera allt västerländskt inflytande. Formosa, Korea, Manchuriet inlemmades i det japanska imperiet, och 1937 kom den attack mot Kina, som avsåg att göra detta rike till en japansk «råvaru-

reservoar». Från detta sekels begynnelse förnimmer man även en allt starkare betoning av kejsarkulten och Japans gudomliga sändning, allt detta dock endast camouflage för de politiska aspirationerna och nödvändigheten att säkra råvarutillförseln till ett på råvaror fattigt industriland.

Det ligger ju i sakens natur, att den kristna kyrkan ej kunde bli oberörd av denna utveckling. Allt måste ju bli «japanskt», och missionärerna fingo med andra utlänningar dela misstanken att vara agenter i främmande makters tjänst. Det såg ju mycket vackert ut, när kristendomen 1939 — för första gången i dess historia! — erhöll lagligt erkännande, men därmed kom den liksom de övriga religionerna direkt under statens kontroll. I allt större utsträckning besattes administrativa poster inom kyrkan med japaner och avlägsnades från läretjänster utlänningar, som sysslade med sociala, filosofiska, politiska eller religiösa frågor.

Allt detta var nu en förberedelse för den «verkligt stora händelsen» i den japanska kristenhetens historia: grundandet av *Nippon Kirisuto Kyodan* (Japans kristna kyrka) den 17 okt. 1940, närmare konsoliderad 24 juni året därpå. Sammanhanget, i vilket denna kyrka eller rättare kyrkofederation tillkom, är betecknande nog: man firade 2600-årsminnet av det japanska kejsarhusets grundande, ett för övrigt i hög grad «mytologiskt» datum. De växande svårigheterna i samband med det kinesiska fälttåget nödvändiggjorde en «folkandens generalmobilisering», och det vittnar onekligen om en viss respekt för den numerärt obetydliga kyrkan, att man ansåg dess medverkan som ett värdefullt moment i den nationella andliga krigsberedskapen. Naturligtvis blev det icke en enda kyrka av de många. Den katolska och den ortodoxa stodo från början utanför, av anglikanerna slöto sig endast en tredjedel till enhetskyrkan, och smärre sekter, såsom sjundedagsadventisterna, gingo sin egen väg. Det är givitvis den statsliga påtryckningen, som i främsta rummet förklarar enhetskyrkans hastiga tillblivande. Men å andra sidan får man icke förbise, att åtminstone inom en del av kyrkorna fanns en betydande resonans för ekumeniska strävanden och plats för tanken på en enda evangelisk kyrka. Som ett bevis härför må anföras, att efter Japans sammanbrott, då säkerligen de olika kyrkorna haft friheten att gå sin egen väg, huvudparten dock stan-

nade inom enhetskyrkan. Enligt 1949 års statistik uppgingo antalet evangeliska kristna till 199 462, och av dessa voro 133 057 inregistrerade i enhetskyrkan. Men ett stort avbräck var minskningen av missionärsstyrkan. Enligt 1938 års statistik funnos 829 missionärer, men då av dessa ej mindre än 666 voro amerikaner, är det lätt förklarligt, att kontingenten smälte samman. Katolikerna hade i detta avseende bättre ställt, då många av deras missionärer voro från med Japan förbundna eller i fred levande stater.

Under själva kriget voro de kristna i hög grad isolerade. Brev och telegram voro censurerade och personliga förbindelser med andra länder uteslutna. Vi kunna ej klandra de kristna, att de gåvo sitt bidrag till landets försvar och hoppades på Japans seger. De hade ju lika litet som folket i övrigt möjlighet att kontrollera krigsrapporterna. De gingo t. o. m. samman med buddhism och shintoism i «Religionsförbundet för hela Japan» i syfte att ytterligare stödja regeringens åtgärder. Arbetsmöjligheterna voro i hög grad begränsade, och evangelisering utanför den egna församlingen kom ej i fråga.

IV.

Efter 1945. Kyrkans framtid.

Atombombsanfallet på Hiroshima den 6 aug. 1945, varvid 100 000 japaner omkommo, gjorde slutt på kriget. Japan var lamslaget och visade en bild av en nation i ruiner. Ockupationen kom i främsta rummet att påvila amerikanerna med MacArthur som den ledande. Vad skulle nu ske? Japanernas första reaktion inför nederlaget var en bedövande förvirring. Man visste ju så litet om krigshändelserna. Kejsar Hirohitos radiotal den 15 aug., där nederlaget öppet medgavs, kom därför som en fruktansvärd chock för den japanska allmänheten. Kontrasten mellan vad riket åsyftat med kriget och det slutliga resultatet var ju så fenomenalt stor, att man visste varken ut eller in. Hur berörde nu nederlaget kristendomen, kyrkan och missionen?

Först bör då såsom det kanske viktigaste momentet i totalförändringen betonas, att tron på kejsarens gudomlighet och tron på solgudinnan har fått en svår knäck och åtminstone i vida kretsar helt försvunnit. Att den ännu lever kvar mångenstädes på den japanska landsbygden måste man dock räkna med. Kejsaren har

gått ut bland folket, blivit mera mänsklig och är efter allt att döma mycket populär även i sin «nya roll». Amerikanerna hade först tänkt helte avlägsna honom från tronen, men funno snart, att detta skulle ha utlöst en allmän och kanske svärbemästrad förbittring. Hirohito har även givit uttryck åt sina sympatier för kristendomen, och det uppgives, att detta även gäller medlemmar av hans hus. Den egentliga kejsarkulten har emellertid störtat samman, och någon «ideologi» i den meningen kunna vi knappast räkna med.

Vidare torde man nog kunna konstatera, att Japans gamla religioner, buddhismen och shintoismen, stå ganska maktlösa inför kravet på ett andligt återuppbyggande.

En allmän iakttagelse, framförd bl. a. av sådana auktoriteter som Toyohiko Kagawa, Sherwood Eddy och Stanley Jones, är, att hos det japanska folket finnes «en hela nationen omspännande längtan efter ideal, som kunna stilla dess hunger efter något som de hittills saknat. Ett tomrum existerar i Japan».

Hurudana äro då kristendomens utsikter i detta läge? Först må då erinras om att alla restriktioner för det kristna arbetet slopats och att «den vite shogunen» MacArthur visat sig mycket intresserad för missionen. Fler missionärer behövas, har han vid en intervju förklarat. Där man förut nöjt sig med en, måste man nu ha hundra. Som ytterligare bevis på hans intresse kan nämnas, att han av The Pocket Testament League i U.S.A. begärt, att det skall ställa till förfogande 10 miljoner ex. av evangelierna. Naturligtvis kan man vara benägen att här göra en liten reservation. När en gång den amerikanska ockupationsstyrkan lämnar Japan, skola då japanerna själva vara beredda att följa MacArthurs linje? Det är ju uppenbart, att man inte kan vänta sig, att en djupgående andlig revolution skall kunna genomföras på några få år och att sinnesändringen blir allmän och ögonblicklig. Och det är lika säkert, att kristendomen här skall möta motstånd av samma slag som inom andra asiatiska missionsområden. Här inställer sig då i det övriga Asien aktuella problemet: sekulariseringen och även en sådan i *kommunismens* tillspetsade from.

Nu har visserligen MacArthur förklarat, att kommunistisk framryckning i Japan är en orimlighet. Men han har nog därvid

varit väl optimistisk. Vid valen till parlamentet i jan. 1949 avgavs 2 900 000 röster på kommunisterna, och deras representation i parlamentet ökades från 4 till 36. Det kommunistiska partiet i Japan grundades redan 1921, men hade hållits nere genom in-gripande från regeringens sida. Då U.S.A. ockuperade landet, lös-släpptes alla politiska fångar, bland vilka befunno sig icke få kom-munister. Detta gjorde starkt intryck på menige man, som re-sonerade som så: Då Amerika frigivit kommunisterna, måste detta innebära, att det gynnade partiet i fråga. I folkets ögon blevo kommunisterna politiska martyrer, offer för en tidigare, olycklig militärregering. De syntes som förkämpar för frihet och na-tionalism, och de som voro fientligt stämda mot ockupationsmyn-digheterna gingo i massor över till partiet. Men trots detta kan man nog säga, att folket i stort sett är emot kommunismen.

När man studerar rapporter från olika håll om kristen-domens framtidsutsikter i Kina, möter man i regeln entusiastiska uttalanden. «Dörrarna äro vidöppna». «Tillfällen som aldrig förr i Japans historia». «Folk flockas kring det kristna budskapet». «De stora evangeliseringskampanjerna samla massor av människor». «Sällan ha kristna missionärer funnit ett folk så tacknämligt och mottagligt för kristendomen». Stanley Jones berättar, att då han steg ur sitt flygplan på flygplatsen vid Tokio, kom en tidningsman, som yttrade: «Hela Japan talar om kristendomen». Överdrivet, säger Jones, men han ansåg dock, att man kunde säga så mycket som att kristendomen från att ha varit en sekt ute i periferien i Japans liv nu har kommit i centrum.

Vi inregistrera dessa uttalanden utan kommentarer. Men upp-gifterna äro gigantiska och de tillgängliga kristna krafterna obe-tydliga. Japans kyrka har ju alltid varit en stads- och en medel-klasskyrka, medan den stora landsbygden och industridistriktet varit tämligen oberörda. Vi citera ett uttalande av Kagawa: «De senaste tio åren har den krassa, praktiska materialismen brett ut sig i de stora städerna. Folk där är för ögonblicket ganska oåtkom-liga för evangeliet. Där ha vi just nu den japanska historiens största tillfälle. Därföre förlägger jag mina resor så gott som uteslutande till landsbygden. Det är bara tråkigt, att vi ha så få kyrkor, endast i 100 av Japans 11.000 landsbygdsprefekturer».

Utgångsläget för fortsatt evangelisation är icke starkt, när vi ta i betraktande tillgängliga kristna krafter. Vi ha ovan redogjort för den evangeliska kyrkans situation. Efter kriget ha anglikaner jämte lutheraner lämnat enhetskyrkan, onekligen ett visst försvagande av denna. Katolikerna räkna 120.000 anhängare och ha stora förhoppningar om framgångar på detta deras en gång så märkliga missionsområde. De evangeliska missionärerna anses f.n. uppgå till omkring 450 — en alldeles för liten skara. Men nya evangeliska organisationer, som sett sitt arbete i Kina avbrytat, ha planer på att rycka in.

Den förut citerade Kagawa skrev om Japan efter kriget: «Japan undergår en revolution, vilkens make vi aldrig skådat. Dess nederlag förstörde den japanska mytologien och introducerade reformer, som annars skulle ha tagit sekler, men den enda grund, på vilken vi kunna bygga det nya, är kristendomen». Kanske hans förhoppningar gå i uppfyllelse. Japan har alltid varit ett överraskningarnas land. Den största överraskningen, politiskt sett, ha vi nu upplevat. Men kanske det skall bli oss förunnat att uppleva en ännu större: japanska folket ett kristet folk.